

TIETEELLINEN ESSEE

Yliopiston tehtävä on uuden tiedon tuottaminen ja siihen perustuvan korkeimman opetuksen antaminen. Tämän lakitekstin antaman tehtävän mukaisesti tutkimus ja opetus ovat yliopiston tasavertaisia tehtäviä. Juuri tutkimustehtävä erottaa yliopiston kaikista muista oppilaitoksista: opetustahan antavat muutkin oppilaitokset. Opetus ja tieteellinen tutkimus nivoutuvat yliopistossa kiinteästi yhteen. Opetuksessa pyritään alusta asti kehittämään opiskelijoiden kykyä ajatella kriittisesti, analysoida käsiteltäviä ilmiöitä ja luoda synteesejä laajasta kirjallisuudesta. Kaikki edellä mainitut taidot ovat tieteenteossa erittäin olennaisia, mutta niiden käyttökelpoisuus ei suinkaan rajoitu tieteelliseen tutkimukseen vaan taidot ovat hyödyllisiä kaikkialla yhteiskunnassa. Tieteellinen essee, joka on monen avoimen yliopiston opintojakson suoritusmuoto, palvelee juuri näiden yleisten ajattelutaitojen kehittämistä.

Tieteellinen essee on pohdiskeleva kirjoitelma, jossa kirjoittaja tarkastelee tutkimaansa ilmiötä omalla persoonallisella – mutta samalla kuitenkin tieteellisen kirjoittamisen pelisääntöjä noudattavalla – tavallaan. Esseessä kirjoittaja yhdistelee ja pohtii eri lähteistä saatavaa tietoa sekä suhteuttaa sitä omiin havaintoihinsa ja kokemuksiinsa. Hyvässä esseessä kirjoittaja johdattaa lukijan tekstinsä läpi; reittiä viitoittavat valittu, tehtävänannon mukainen näkökulma ja kirjoittajan oma analyttinen 'ääni', joka ei koskaan katoa lähdekirjallisuuden referoinnin eikä empirian toteavan kuvailun alle.

1. Perusrakenne

Tieteellisellä esseellä on karkea perusmuoto, joka raamittaa kirjoittamista. Essee koostuu 1) *johdannosta*, joka johdattaa lukijan aihepiiriin ja valittuun näkökulmaan, 2) *analyttisestä käsittelyosasta*, jonka luonnetta rajaa tehtävänanto ja 3) *yhteenveto- & pohdintaosuudesta*, jossa kiteytetään tarkasteluosan keskeisin anti.

Esseen ohjepituutta on syytä noudattaa (mahdollisesti pyydetyin riviväli-, pistekoko- ja marginaalimäärityksin). Annettu sivupituus tarkoittaa kuitenkin tekstiosan sivumäärää ilman sisällys- ja lähdeluetteloja. Kannattaa pitää mielessä, että lyhyt essee ei välttämättä tarkoita pintapuolista käsittelyä eikä pitkä essee tarkoita automaattisesti perusteellista käsittelyä. Ohjepituudessa pysyminen pakottaa karsimaan turhat rönsyt pois ja tiivistämään ilmaisua, mikä on aina tekstille hyväksi. Ohjepituuden selvä ylittäminen heikentää arvosanaa (opettaja ei nimittäin vaikutu ylimääräisistä tuotoksista vaan ainoastaan uupuu ja ärsyyntyy liian pitkien tekstien ääressä).

Muistilista

- Hyvä essee on rakenteellisesti tasapainoinen; johdanto ja yhteenveto-osuus eivät ole suhteettoman suppeita tai laajoja käsittelyosuuteen verrattuna.
- Lyhyeenkin esseeseen on hyvä tehdä sisällysluettelo; lukija saa sisällyksen otsikoinnista käsityksen esseeseen perusjäsentelystä.
- Johdannossa ei ole tarkoitus toistaa tehtävänantoa (tyyliin “teen, kun on pakko...”) vaan johdattaa lukija esseeseen aihepiiriin ja valittuun näkökulmaan.
- Käsittelyosan rakenteeseen (otsikointiin ja mahdolliseen alaotsikointiin) kannattaa kiinnittää erityistä huomiota; hyvän esseeseen jäsentely nousee käsittelyn näkökulmasta eikä esimerkiksi kronologisesta havaintojen ylöskirjaamisesta.
- Hyvä otsikko on suhteellisen lyhyt ja kertoo, mistä luvussa on keskeisesti kysymys; älä kuitenkaan paljasta esim. luvun keskeisiä tuloksia jo otsikossasi vaan vain jäsennä otsikon avulla lukijalle esseeseen kulkua.
- Luvussa ei voi olla vain yhtä numeroitua alalukua (siis vähintään esim. 1.1 ja 1.2).
- Älä muotoile yhden, kahden virkkeen kappaleita; niitä näkee taitollisista syistä sanomalehtitekstissä, mutta esseessä ne sirpaloittavat liikaa tekstiä.
- Yhteenveto-osuudessa ei enää nosteta esiin mitään uusia, käsittelyosuuteen kuulumattomia asioita, mutta siinä voidaan yhteen vetämisen lisäksi pohtia, arvioida ja edelleen kehitellä joitain käsittelyosassa esiin nousseita havaintoja ja huomioita.
- Kaikki tarvittavat bibliografiset tiedot sisältävä lähdeluettelo on äärimmäisen tärkeä osa tieteellistä esseetä.
- Voit halutessasi lihavoida tekstisi otsikot ja kursivoida jotkin keskeiset ilmaisut/käsitteet, mutta vältä muuten turhaa typografista kikkailua esseesi ulkoasussa; kikkailu tekee tekstin vain levottomaksi ja vaikealukuiseksi.
- Muista tavuttaa ja mieluiten myös tasata tekstirivit sekä numeroida sivut.

2. Sisältö

Esseen sisällön määrittää vain ja ainoastaan tehtävänanto. Tehtävänanto voi tarjota mahdollisuuden omaan, tarkentavaan näkökulmaan, mutta omin päin tehtävänantoa ei saa mennä muuttamaan (vaikka olisi kuinka hyviä ideoita). Esseeseen arvostelussa lähdetään keskeisimmin siitä, että essee on kirjoitettu juuri siitä, mistä on pyydetty. Erinomaisetkaan pohdinnat ja näkökulmat eivät tee esseetä erinomaiseksi – pikemminkin päinvastoin – elleivät ne olennaisesti liity siihen, mitä oli tarkoitus pohtia.

Tieteellisessä esseessä hyödynnetään aina lähdekirjallisuutta. Esseetehtävässä on siksi olennaista, että tehtävän oheistekstejä todella käytetään tarkastelussa hyväksi; niiden esiin nostamia näkökulmia ja pohdintoja käytetään ilmiön analysoinnin ja esseeseen jäsennyksen apuna. Esseessä ei kuitenkaan ole erillisiä teoria- ja empiriaosuuksia. Lähdekirjallisuutta ei siten missään vaiheessa referoida pitkin suoria lainauksia, vaan kirjallisuuden viitataan lyhyesti ja kiteytetysti oman tekstin lomassa. Monipuolinen lähdekirjallisuuden käyttö osoitetaan lähdeviittauksin, joissa mainitaan myös sivunumerot. (Lähdeviittausten peruskäytännöt näet kirjoituksen lopusta.)

Ylimääräisiä lähteitä ei tarvitse käyttää. Aina kannattaa mieluummin perehtyä huolellisesti tehtävään kuuluvaan kirjallisuuteen ja hyödyntää sitä mahdollisimman monipuolisesti ja oivaltavasti kuin etsiä työhön lisää lähteitä. Ylimääräiset lähteet myös helposti vinouttavat tarkastelun näkökulman, jolloin se ei enää vastaakaan pyydettyä. Esseetehtävien tarkoi-

tuksena on nimenomaisesti pysäyttää opiskelija valittujen tekstien äärelle. Vasta sitten, kun malttaa pysähtyä ja perehtyä, voi olettaa oivaltavansa, mistä valituissa teksteissä pohjimmiltaan on kyse.

Muistilista

- Oheiskirjallisuus ei ole vaihtoehtoista, ellei niin nimenomaisesti mainita.
- Vaikka tehtävän kysymyksenasettelu tuntuisi kuinka vaatimattomalta tahansa, paras esseeseen syntyy juuri siihen oivaltavasti vastaamisesta, ei jonkin 'hienomman ja laajemman' kysymyksen yleistasoisesta ja pitkästä käsittelystä.
- Tekstinsisäiset lähdeviittaukset on aina tehtävä niin yksiselitteisesti, ettei lukijalle tule epätietoisuutta siitä, mikä on kirjoittajan omaa tekstiä ja mikä lainattua; oikein tehdyillä tekstiviitteillä kunnioitetaan tutkijoiden tekijänoikeuksia; täsmällisten lähdeviitteiden vaatimus ei siten ole ainoastaan 'pisteentarkan' viittaustekniikan vaatimus vaan tärkeä tutkimuseettinen kysymys.
- Opettele heti alusta lähtien, mikä ratkaiseva merkitysero on tekstiviitteillä (Kunelius 2003, 9). ja (Kunelius 2003, 9.) – ero on siis siinä, onko piste sulkeiden sisällä vai ulkopuolella; ensimmäinen merkintä viittaa vain edellisen virkkeen lainaukseen Kune-liukselta, jälkimmäinen useamman (kieliopilliseen pisteeseen päättyvän) virkkeen lainaukseen.

3. Tyyli

Esseessä harjoitellaan tieteellistä kirjoittamista ja argumentointia. Tieteellisen kirjoittamisen lähtökohtana on, että esitetyt argumentit perustellaan, useimmiten juuri lähdekirjallisuuden nojalla (tai vaihtoehtoisesti myös omaan analyysiin perustuen). Lähteiden argumentteja ei kuitenkaan saa irrottaa yhteyksistään, vaan on aina mainittava, keneltä tieto/näkemys on peräisin. Tieteellinen tieto ei nimittäin koostu vapaasti leijuvista objektiivisen tiedon ja totuuden osasista, vaan toisiaan täydentävistä ja/tai 'kilpailevista', mahdollisesti perustavanlaatuisesti toisistaan poikkeavista teoreettisista ja metodologisista näkemyksistä. Eri näkemyksillä on omat tieto-opilliset juuristonsa; ne saattavat sisältää aivan erilaisia käsityksiä 'samasta' todellisuudesta ja siitä saatavan tiedon luonteesta. Onkin äärimmäisen tärkeää heti alusta lähtien ymmärtää tieteellisen ajattelun lähtevän siitä, ettei mikä tahansa näkemys ole kutakuinkin ongelmattomasti yhdistettävissä tähän tai tuohon toiseen näkemykseen. Tieteelliseen ajatteluun kypsyminen merkitsee, että yhä syvällisemmin ymmärtää näiden erojen asettamia ehtoja.

Tieteellisen tiedon pätevyyttä ja käyttökelpoisuutta eri yhteyksissä on samaten opeteltava arvioimaan; ei kuitenkaan 'musta tuntuu' -periaatteella vaan perehtymällä esitettyyn kritiikkiin. Kirjoittaja osoittaa tieteellisen ajattelun ja kirjoittamisen hallintaa erityisesti sillä, että hän ilmaisee olevansa tietoinen myös soveltamansa näkemyksen (esim. teoreettisen tai metodisen lähestymistavan) mahdollisista ongelmista.

Vaikka tieteellinen kirjoittaminen on kirjoittamisen lajityyppinä, genrenä, monimuotoistunut (tutkijan ei esim. enää välttämättä tarvitse kirjoittaa tutkimusraportissa tekemisistään passiivissa vaikuttaakseen tieteelliseltä), genre asettaa kirjoittamiselle yhä omat tyylilliset rajoituksensa. Tieteellinen ilmaisu pohjautuu ns. asiasuomeen, eli yleiskieleen kielioppisääntöineen. Sillä on kuitenkin vielä oma erityisvaatimuksensa: sen on oltava mahdollisimman täsmällistä ja selkeää. Tästä syystä kovin maalaileva tai lennokas tyyli ei oikein

sovi tieteelliseen ilmaisuun; puhekieliset ilmaisut eivät siihen myöskään kuulu. Persoonallinen tyyli on löydettävä muilla keinoin.

Kannattaa pitää mielessä, että tieteellisessä ilmaisussa sanoihin – ja aivan erityisesti käsitteisiin – ja niiden merkityksiin suhtaudutaan hyvin vakavasti. Tekstiin ei voi heitellä puolihuolimattomasti arvolutautuneita sanoja (esim. manipuloida) miettimättä, miten jyrkkä ilmaisu missäkin yhteydessä on perusteltu. Kirjoittaessaan voi 'maistella' erilaisia vaihtoehtoisia sanoja ja miettiä, millainen näkemys kohteesta niitä käyttämällä rakentuu – ja mihin tuo näkemys perustuu.

Muistilista

- Tieteellistä kielenkäyttöä leimaa varovaisuus, koska tieteen luonteeseen kuuluu vanhan tiedon jatkuva kyseenalaistaminen.
- Esseessä persoonallinen tyyli täytyy löytää tieteellisen kirjoittamisen genren sisältä; tyyli ei voi olla puhekieltä, pakinaa, mielipidekirjoittelua, kaunokirjallisuutta eikä kärkevää, moralistista tai julistavaa paatosta; tieteellisessä tekstissä omaa kirjallista lahjakkuuttaan ei myöskään kannata pyrkiä osoittamaan 'pikkunäppärällä tyylikkailulla', se kääntyy lähes aina itseään vastaan.
- Tieteellinen kirjoittaminen ei tarkoita tekstin pakotettua 'ylitieteellistä' esitystapaa; vakuuttavinta ja samalla luontevinta tekstiä syntyy, kun pyrkii kirjoittamaan hyvää yleiskieltä sillä käsitteellisellä tasolla, jonka tietää kulloinkin hallitsevansa; yliyrittäminen näyttäytyy helposti vain asiantuntemattomuutena.
- Tarkista, että myös otsikointitapasi noudattaa tieteellisen kirjoittamisen periaatteita – iltapäivälehtityyppinen raflaava otsikointi ei tieteelliseen esseeseen sovi.
- Älä toista esseessäsi kliseisiä näkemyksiä tai ilmaisuja (kulttuurisesti yleisiä jäsennystapoja) miettimättä, oletko todella niiden takana.
- Tieteellisessä esseessä ei ole tapana esittää (edes tyylikeinona) tukuittain kysymyksiä, joihin ei vastata; pääsääntönä on, että jos esseessä esittää jonkin kysymyksen, niin siihen on esseen kuluessa myös vastattava.
- Tieteellistä esseetä ei ole tapana lopettaa tyyllillisesti niin ylevään loppuhuipennukseen kuin esimerkiksi koulun ainekirjoituksessa on totuttu; maltillinen loppukiteytys tai 'mitä tästä eteenpäin' -pohdinnat ovat yleisiä.

4. Oikeakielisyys

Koska kieli ja kielenkäyttö liittyvät niin olennaisesti viestintään, viestinnän opiskelijoiden kielellisille valmiuksille asetetaan vielä suuremmat vaatimukset kuin muiden yliopisto-opiskelijoiden valmiuksille. Viestinnän ammattilaisen täytyy – niin halutessaan – pystyä puhumaan ja kirjoittamaan hyvää, lähes virheetöntä yleiskieltä. Hänellä täytyy olla kykyä hahmottaa, millainen kielenkäyttö sopii mihinkin tilanteeseen ja taitoa muuttaa ilmaisuaan sen mukaan. Hyvä tieteellinen kielenkäyttö edellyttää, että se on myös kieliopillisesti hyvää kieltä. Tieteellinen ilmaisu ei voi olla täsmällistä eikä selkeää, jos lukija ei ota tolkkua tekstin lauserakenteista tai jää jatkuvasti ihmettelemään oikeinkirjoituksen (lue väärinkirjoituksen) omituisuuksia. Merkittäväkin ajatus muuttuu yhdentekeväksi, jos sen kielellinen ilmaisutapa ei vakuuta lukijaa.

Muistilista

- Kiinnitä erityistä huomiota tekstin sujuvaan etenemiseen.
- Muotoile selkeitä, loogisia lauserakenteita.
- Asiakielessä jokaisessa virkkeessä on oltava predikaatti; sivulause taas vaatii aina päälauseen seurakseen – mainostekstien vapaa kirjoitustyyli ei sovi tieteelliseen tekstiin.
- Kertaa keskeisimmät pilkkusäännöt; virheet peruspilkkutuksessa heikentävät heti yleisvaikutelmaa.
- Muista, että suomen kieleen kuuluvat omistusliitteet (minun mediapäiväni).
- Varmista, että tekijä ja tekeminen (subjekti ja predikaatti) ovat samassa luvussa (erinomaista viihdettä ovat hyvät elokuvat).
- Edellisestä on joitain poikkeuksia monikkomuotoisten erisnimien kohdalla (Helsingin Sanomat kirjoittaa); tarkista myös aina erisnimien kirjoitusasu (esim. Helsingin Sanomissa molemmat osat alkavat isolla kirjaimella).
- Opettele tunnistamaan suomen kielen yhdyssanat ja niiden muodostamisen peruseräkkeet (yhdyssanoja on paljon enemmän kuin luuletkaan); karkeat yhdyssanavirheet hyppäävät tekstistä heti (oikeakielisen) lukijan silmille.
- Kiinnitä huomiota isojen ja pienten kirjainten käyttöön (Suomi – suomalainen).
- Muista (edelleenkin) hyvän kirjoitetun kielen mukaisesti: alan kirjoittaa / rupean kirjoittamaan; puhekielessä erottelu on jo liudentunut.
- Mieti aina, millaisia esioletuksia itse asiassa teet, kun käytät sanoja 'tietysti', 'tietenkin' tai 'luonnollisesti' yms. (tyyliin "yhdeksältä katsoin *tietysti* uutiset"; tällöin voidaan heti esittää vastakysymys "miten niin tietysti?", jolloin 'tietysti'-sanon merkityksen huomaa tarkoittaa esimerkiksi suuntaan "no, koska suomalaisessa kulttuurissa uutisten katsomista pidetään tärkeänä ja minä haluan 'tietenkin'-ilmaisullani sitoutua tuohon näkemykseen").

5. Lähteiden merkintä

Pääsääntöisesti lähteet merkitään siten, että tekstiin tulee sulkuihin maininta lähteestä ja lähdeluetteloon bibliografiset tiedot aakkosjärjestyksessä tekijän mukaan Jos julkaisulla ei ole henkilötekijää, se aakkostetaan teoksen otsikon mukaan.

Lähteet tekstin sisään

Kun tekijöitä on yksi, lähteen voi merkitä tekstin sisään seuraavasti:

- kun viitataan koko julkaisuun:

Kunelius (2003) käsittelee joukkoviestintää seitsemän näkökulman avulla.

- kun viitataan julkaisun tietyille sivulle tai tietyille sivuille:

Kuneliuksen (2003, 25-27) mukaan juuri näiden näkökulmien läpikäynnillä pääsee sisään joukkoviestintää ja journalismia koskevaan ajatteluun.

- kun viitataan julkaisun tietyille sivulle ja alkuperäiseen lähteeseen:

Kunelius (2003,115) esittää Herzogiin (1995) viitaten, että joukkoviestintä näyttäisi pikemminkin auttavan yleisöä sietämään arkielämän ongelmia kuin antaisi eväitä ongelmien muuttamiseen.

Lähteen voi myös merkitä kappaleen tai virkkeen loppuun sulkeiden sisään seuraavan tärkeän erottelun mukaan:

- jos viitataan vain yhteen edellä esitettyyn, lähteeltä lainattuun virkkeeseen, piste tulee sulkeiden ulkopuolelle:

Yleisö on joukkoviestintää koskevan kiinnostuksen tärkein voimalähde (Kunelius 2003, 103).

- jos viitataan useampaan edellä lainattuun virkkeeseen, piste tulee sulkeiden sisälle:

Yleisö on joukkoviestintää koskevan kiinnostuksen tärkein voimalähde. Alan yritykset pyrkivät selvittämään, millainen niiden yleisö on. (Kunelius 2003, 103.)

Kun tekijöitä on kaksi, molemmat kirjoittajat mainitaan aina seuraavasti:

- jos nimet ovat juoksevassa tekstissä, ne yhdistetään *ja*-konjuktiolla, kun taas sulkeiden sisässä nimet yhdistetään yleensä &-merkillä, esim. (Veivo & Huttunen 1999, 23).

Kun tekijöitä on kolme tai useampia, niin ensimmäisen kerran mainittaessa luetellaan kaikkien nimet (Kantola, Moring & Väliverronen 1998, 13-39). Myöhemmin samaan teokseen voidaan viitata lisäämällä ensimmäisen tekijän nimen jälkeen lyhenne *ym.* (Kantola *ym.* 1998). Suomenkielisessä tekstissä ei yleensä käytetä *et al.* (= lat. *et alii* 'ja muut') lyhennettä.

Jos *lähteessä ei ole henkilötekijää*, viitteenä käytetään julkaisuvuodella varustettua julkaisun nimeä tai mahdollisesti julkaisijayhteisön nimeä tai mainitaan julkaisun nimen alusta paria kolmea sanaa, jotka sitten samanasuisina aloittavat lähdeluettelon vastaavan kohdan.

(Joukkoviestimet 2002)

Kokoomateoksissa, aikakausjulkaisuissa ja lehdissä julkaistuihin artikkeleihin viitataan siten, että tekstissä mainitaan artikkelin kirjoittaja.

Kirjallisen materiaalin ohella lähteenä voi käyttää myös *sähköisiä lähteitä/verkkolähteitä*. Tekstin sisään viittaukset tehdään aivan samojen sääntöjen mukaan kuin kirjallisen materiaalin: tekijä(t) – tai julkaisun/julkaisijayhteisön nimi – ja julkaisuvuosi (jos se on mainittu), sivunumerot (jos lähteessä on sivunumerot). URL-osoite ilmoitetaan vain lähdeluettelossa.

Lähdeluettelo eli Lähteet (jota nykyään suositellaan käytettävän luettelon sijasta)

Lähdeluetteloon julkaisut merkitään aakkosjärjestyksessä tekijän nimen mukaan tai jos tekijää ei ole, niin teoksen otsikon mukaan.

Kirjoista mainitaan tekijä, painovuosi, teoksen nimi (ja jos kyseessä on uudistettu laitos, se mainitaan), kustantajan kotipaikka (vain ensimmäinen, jos niitä on useita) ja kustantaja. Huom! Ei siis painopaikkaa ja painoa!

Kunelius, R. (2003) Viestinnän vallassa. Helsinki: WSOY. 5. uudistettu

painos.

Artikkeli (tieteellisessä) aikakauslehdessä merkitään lähdeluetteloon seuraavasti: tekijä, painovuosi, artikkelin nimi, aikakauslehden nimi, vuosikerta (vol), numero ja sivut + mahdollisen ensijulkaisun tiedot.

Herzog, Herta (1995/1944) Päiväunia, lohtua ja neuvoja. Miksi päivittäisarjoja kuunnellaan ja mitä niistä saadaan. Tiedotustutkimus 18:3, 9-14. Alunperin Herzog, Herta (1944) Motivations and Gratifications of Daily Serial Listeners. Teoksessa P. F. Lazarsfeld & F. Stanton (toim.) Radio Research 1942-43. New York: Duell, Sloan & Pearce.

Artikkeli kokoomateoksessa merkitään seuraavasti: tekijä, painovuosi, artikkelin nimi, teoksen toimittaja(t), teoksen nimi, kustantajan kotipaikka, kustantaja ja sivut.

Väliverronen, Esa (1998) Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 13-39.

Verkkolähde lähdeluettelossa merkitään seuraavasti: tekijä(t), julkaisuvuosi (jos mainittu), sivun/dokumentin nimi, julkaisija/organisaatio, viitattu/tulostettu -päiväys, URL-osoite (niin tarkasti kuin mahdollista; kopioi!).

Lähdeviittauskäytännöt vaihtelevat paljon tieteenalasta toiseen. Nämä ovat perusohjeita lähteiden merkintään ja niitä noudatetaan monissa viestinnän julkaisuissa. Joissain yksityiskohdissa on kuitenkin vaihtelua, ja toiset kirjoittajat ovat selvästi tarkempia ja johdonmukaisempia lähdemerkinnöissään kuin toiset.

Noudata viestinnän oppimistehtävissä edellä esitettyjä lähdeviittaustapoja. Niiden opiskelu saattaa tuntua aluksi hyvin työläältä ja turhanpäiväiseltä. Systemaattisen ja tarkan viittauskäytännön hallinta on kuitenkin olennainen osa kirjallista tieteellistä ilmaisua – ja myös keskeinen tutkimuseettinen kysymys niin kuin aiemmin kirjoitin. Esseiden kirjoittaminen nopeutuu jatkossa huomattavasti, kun alusta lähtien opettelee tekemään viittaukset tarkasti ja oikein.